

Universiteit Utrecht

VINCI
TOPONDERWIJS

Plukboeket voorjaar 2023

Een uitgave van SterkVVE
Met nieuws over VVE en achterstandenbeleid
Jo Kloprogge, voorjaar 2023

In de plukboeket-reeks zet Jo Kloprogge onderzoek rondom onderwijsachterstanden in het algemeen en VVE in het bijzonder op een rij. De plukboeketten verschijnen viermaal per jaar. Waar zinvol verschijnt er een special. Ze worden verspreid onder de deelnemers van het Sterk VVE netwerk. Jo Kloprogge is onder andere oud-coördinator van het landelijke onderzoeksprogramma onderwijsachterstanden, oprichter van Sardes, momenteel gepensioneerd, maar gelukkig toch verbonden aan Vinci.

Er verschijnen de laatste tijd veel publicaties over ongelijkheid in de samenleving en in het onderwijs. Dat wil niet zeggen dat hierdoor ook meteen veel nieuwe informatie of nieuwe inzicht boven tafel komt. Er is nogal veel herhaling van wat we al wisten, met vooral winst op het niveau van de details. Maar met enige regelmaat komt er toch iets langs dat je dan toch wel weer doet opkijken. Daar begin ik dit Plukboeket dus maar mee.

Ongelijkheid onderzocht vanuit economisch perspectief

Onlangs zag een zeer interessante nieuwe publicatie het licht, met als titel 'Ongelijk Nederland; Een drieluik over migratie, onderwijs en de coronacrisis'. Het betreft een verzameling preadviezen, uitgebracht in opdracht van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde. De redactie van deze preadviezen was in handen van de hoogleraren Anne Gielen, Dinand Webbink en Bas ter Weel. Ze leveren een interessante en actuele kijk op de ongelijkheidsthematiek vanuit sociaal- economisch perspectief.

De hele bundel is toegankelijk via de link [GA0E4KSbRoTYQBHokxPbKQmKMys.pdf \(esb.nu\)](https://www.esb.nu/GA0E4KSbRoTYQBHokxPbKQmKMys.pdf)

Het eerste deel van de bundel bestaat uit enkele artikelen over migratie. Ik licht er het artikel uit met de titel 'Intergenerationale inkomensmobiliteit naar migratieachtergrond' van de CPB

medewerkers Egbert Jongen, Patrick Koot en Alice Zulkarnain. Er zijn in Nederland aanzienlijke inkomensverschillen tussen bevolkingsgroepen met en zonder migratieachtergrond, waarbij vooral het inkomen van personen met een niet-westerse migratieachtergrond aanzienlijk lager is dan van mensen zonder een migratieachtergrond. Dat is niet echt nieuw. Maar uit het onderzoek blijkt ook dat kinderen met een migratieachtergrond, ook bij hetzelfde inkomen van de ouders, gemiddeld een lagere inkomenspositie bereiken dan kinderen zonder migratieachtergrond. Dit geldt vooral voor mannen, minder voor vrouwen. Deze gegevens indiceren dat de inkomensverschillen naar migratieachtergrond persistent zijn over de generaties.

Het tweede deel van de bundel bevat een aantal artikelen over onderwijs en gezondheid, met soms verrassende resultaten. Een 'must' is het stuk 'Ongelijkheid in het Nederlandse onderwijs door de jaren heen' van Lex Borghans en Ron Diris. Zij stellen dat sociale ongelijkheid in de onderwijsprestaties van Nederlandse leerlingen groot is en over de laatste tien jaar stabiel blijft. De analyses laten zien dat de achterstand van leerlingen met laagopgeleide ouders op basis van de Eindtoets ongeveer 0,6 jaar is, in vergelijking met hoog opgeleide ouders. De groep van vijftien procent lage-SES-leerlingen heeft elk jaar een extra investering nodig in de orde van grootte van een maand extra onderwijs, oftewel tien procent extra leertijd per jaar. Voor leerlingen met middelbaar opgeleide ouders (33 procent van de populatie) gaat het om twee derde hiervan. Als we ervan uitgaan dat er tien procent extra leertijd nodig is voor leerlingen met laagopgeleide ouders, en ongeveer zeven procent voor leerlingen met middelbaar opgeleide ouders, dan zou dat neerkomen op een benodigd extra budget van 350 miljoen euro per jaar.

Een eveneens belangrijke conclusie betreft de ongelijke advisering. De hoogleraren stellen dat deze in het totale beeld van kansengelijkheid slechts een relatief kleine factor vormt, ondanks alle aandacht die hier recent (o.a. door Amsterdamse sociologen) aan wordt gegeven.

Zeer de moeite waard is ook een artikel over 'Ongelijkheid in het Nederlandse onderwijssysteem' van Paul Verstraten, Derk Visser en Maria Zumbuehl. Zij stellen vast dat kinderen van ouders met een lager opleidingsniveau al voor de basisschool slechter ontwikkelde cognitieve en non-cognitieve vaardigheden hebben. Terwijl het verschil tussen kinderen met laag- en met hoogopgeleide ouders behoorlijk stabiel blijft gedurende hun jeugd, maken de kinderen met een migratieachtergrond wel degelijk een inhaalslag ten opzichte van hun klasgenoten zonder migratieachtergrond. Dit geldt voor zowel de reken- als de taalvaardigheden. Dit is een belangrijke aanvulling op de conclusies van Borghans en Diris.

Een tweede conclusie is dat de schoolsluitingen tijdens de coronacrisis bestaande ongelijkheden in het onderwijs zichtbaarder hebben gemaakt en verder vergroot. Omgerekend is de opgelopen leerachterstand ongeveer gelijk aan de duur van de schoolsluiting, wat suggereert dat de kinderen in deze periode gemiddeld weinig tot niets geleerd hebben.

Welke factoren zorgen voor deze ongelijkheid in de opgelopen leerachterstanden? Ten eerste hebben niet alle ouders even goede mogelijkheden om hun kinderen te ondersteunen. Daarnaast heeft niet iedereen dezelfde toegang tot (digitale) leermiddelen of een goede omgeving om te leren. Met name kinderen uit armere gezinnen hebben minder vaak een eigen werkplek en een eigen computer. Bovendien hebben gezinnen met een hoger inkomen meer mogelijkheden om achteraf eventuele leerachterstanden weg te werken met betaalde bijlessen.

Een toch wel verrassende uitkomst komen we tegen in een artikel van Bart Goldsteyn en Annelore Verhagen. Zij stellen dat het stimuleren van een actieve leefstijl ongelijkheid in schoolresultaten kan vergroten. In het vorige plukboeket signaleerden we eenzelfde onderzoeksresultaat. Nu toont een veldexperiment in Zuid-Limburg aan dat het stimuleren van een actieve leefstijl in het speelkwartier en na school ertoe kan leiden dat de leerlingen die de zwakste schoolresultaten hebben, nog slechter gaan presteren, wat betekent dat het de ongelijkheid in schoolresultaten kan vergroten.

De vraag is uiteraard hoe dit kan. Uit analyses van vragenlijsten die alle achtste-groepers invulden, bleek dat bewegen voor school en tijdens het speelkwartier mogelijk onrustig maakt in de klas en de aandacht voor de lesstof doet verslappen. Kinderen zijn na een kwartier niet uitgespeeld en kunnen daardoor onrustig de klas binnen komen. De slechtst presterende leerlingen gingen er door het bewegen het hardst op achteruit. Zij kunnen het zich waarschijnlijk het minst veroorloven om minder goed op te letten of ze lijden het meest door beweeglijke klasgenoten en gaan daardoor slechter scoren, stellen de auteurs.

Dan gaan we nog even aandacht geven aan de grootvaders. Jim Been, Anne Gielen, Marike Knoef en Gloria Moroni laten zien dat de activering van werkloze grootvaders de leerresultaten van kleinkinderen beïnvloedt. Hieraan ligt een enigszins kronkelige weg ten grondslag. Arbeidsparticipatie van grootvaders neemt toe door introductie van zoekverplichtingen in de WW. Zij hebben daardoor minder tijd om op hun kleinkinderen te passen. Moeders blijven tegelijkertijd werken. De grootvaders kunnen minder tijd aan de kinderen besteden en kinderen gaan van vaker naar de kinderopvang. De leerresultaten van de kleinkinderen verbeteren nu door de hogere kwaliteit van de formele kinderopvang. Als de grootvader door de hervorming op de arbeidsmarkt is gaan werken, dan scoort zijn kleinkind vijftig procent van een standaarddeviatie hoger op de Cito-toets. Dit effect is iets hoger voor rekenen dan voor taal, en vrijwel hetzelfde voor kleinzonen en kleindochters.

De rol van de grootmoeder is helaas niet terug te vinden in het onderzoek.

Het is al met al de moeite waard om deze bundel eens goed door te nemen. De artikelen zijn goed geschreven. Zoals wel vaker bij onderzoekspublicaties, zijn de beleidsaanbevelingen verreweg het zwakste punt. Helaas.

Leren in Corona tijd

Nu het meeste stof van de Corona storm lijkt te zijn opgetrokken, kan de balans van deze nare tijd stukje bij beetje worden opgemaakt. We refereerden hierboven al aan de resultaten van Verstraten, Visser en Zumbuehl, die de bevindingen van Nederlandse onderzoekers weergeven.

Op internationaal niveau trekt een meta analyse de aandacht die werd gepubliceerd in 'Nature Human Behaviour' door de onderzoekers Betthäuser, Bach- Mortensen en Engzell. Zij selecteerden 42 onderzoeken uit 15 landen. Hun eerste conclusie is dat er veel minder leergroei was gedurende de pandemie. De leerdeficieten werden al zichtbaar in de begintijd. De verwachting dat er later een inhaalslag zou volgen, komt niet uit. De deficieten kunnen moeilijk worden gecompenseerd en persisteren op lange termijn. Het goede, althans iets betere nieuws is dat ze niet blijven toenemen. Kinderen uit lagere sociaal- economische mileus hadden meer te lijden onder de schoolsluitingen dan kinderen uit meer welvarende kringen. Zij hebben te maken met extra nadelen bij toegang en gebruik van digitale technologie, minder kwaliteit in de leeromgeving thuis, minder steun bij het leren door leerkrachten en ouders, en zij kunnen minder goed autonoom leren.

De leerdeficieten zijn groter in rekenen/wiskunde dan in taal. Dit komt waarschijnlijk omdat leerwinst in rekenen/wiskunde meer wordt bepaald door het formele onderwijs dan bij taal het geval is.

De deficieten zijn even groot bij jongere als bij oudere kinderen. De verwachting dat oudere kinderen beter zelfstandig kunnen leren en beter kunnen omgaan met een plotselinge verandering in hun leeromgeving, wordt niet bewaarheid. Verder zijn de leerdeficieten het grootst in de armere landen.

De hardnekkigheid van de ontstane leerachterstanden maakt het volgens de onderzoekers noodzakelijk beleidsinitiatieven te nemen om deze aan te pakken. De onderzoekers denken daarbij onder andere aan zomerscholen, verlengde schooltijd en de inzet en opschaling van tutor programma's.

[A systematic review and meta-analysis of the evidence on learning during the COVID-19 pandemic | Nature Human Behaviour](#)

[Grootschalig internationaal onderzoek legt onderwijsachterstanden door coronapandemie bloot - NRC](#)

Een betere start in het basisonderwijs

Sardes heeft een wetenschappelijk kader ontwikkeld met het oog op het verbeteren van de start van kinderen in het basisonderwijs. Het kader is uitgewerkt door IJsbrand Jepma en Karin van der Heyden. Invalshoeken zijn;

1. Welke problemen kunnen worden gesignaleerd rondom de start in het basisonderwijs? Bij welke kinderen?

2. Wat zijn in grote lijnen de oorzaken en verklaringen voor deze problemen?
3. Wat bevordert een soepele start in het basisonderwijs? Welke maatregelen zijn hierbij kansrijk? Wat zijn de voor- en nadelen, opbrengsten en aandachtspunten van de verschillende maatregelen?

Op basis van de literatuur is bepaald dat de volgende drie condities belangrijk zijn voor de start op school: 1) goede aansluiting tussen thuis en school, 2) goede aansluiting tussen voorschoolse voorziening en basisonderwijs en 3) goede aansluiting tussen de school en de ontwikkelbehoeften van jonge kinderen.

De auteurs noemen allerlei kansrijke maatregelen om deze condities te realiseren.

[Verbeteren start in het basisonderwijs \(sardes.nl\)](https://www.sardes.nl)

Kinderstress in de kinderopvang

Sanne de Vet schreef een dissertatie over stress in de kinderopvang. Verschillende empirische studies hebben laten zien dat kinderen gemiddeld meer stress ervaren op het kinderdagverblijf dan thuis. Haar onderzoek liet zien dat een aanzienlijk deel van de kinderen en ouders stress ervaart rond de (her)start (na corona sluiting) in de kinderopvang en dat kinderen ook nog geruime tijd na deze start stress ervaren, onafhankelijk van de kwaliteit van de kinderopvang. Verder zijn er meerdere ouder- (bijv. verlatingsangst) en kindfactoren (bijv. leeftijd) gevonden die variaties in deze stress kunnen verklaren. De onderzoekster vermoedt dat de kinderopvang het meest stressvol is voor peuters, aangezien zij nog niet de sociale en verbale vaardigheden beheersen die nodig zijn voor interacties met leeftijdsgenootjes, terwijl kleuters deze al meer onder de knie hebben en baby's nog niet veel omgang hebben met andere kinderen. Mogelijke algemene verklaringen voor meer stress op het kinderdagverblijf ten opzichte van thuis zijn onder andere de scheiding van ouders en overprikkeling.

[tvo-2022-3-stress-in-de-kinderopvang.pdf \(universiteitleiden.nl\)](https://www.universiteitleiden.nl/tvo-2022-3-stress-in-de-kinderopvang.pdf)

babytijd

Babytijd is een groepsgericht preventieprogramma dat laagdrempelige opvoedondersteuning biedt aan opvoeders die in verwachting zijn van een kind en opvoeders van kinderen tot 1 jaar oud. Het richt zich op kinderen van 0-1 jaar en wil een positieve ontwikkeling stimuleren.

Het programma beoogt opvoedingsspanning te voorkomen door in bijeenkomsten te werken aan opvoedvragen, opvoedvaardigheden, opvoedvertrouwen en sociale steun. Voorafgaand aan de bijeenkomsten vindt eenmalig een kennismakingsgesprek plaats met de opvoeder. Elke bijeenkomst staat een ander thema centraal, waarbij de ontwikkeling van een baby en de opvoedvaardigheden van opvoeders een rode draad vormen. Daarnaast bevat elke bijeenkomst een activiteit gekoppeld aan het thema. Het gaat om 16 bijeenkomsten van 1,5 uur.

Babytijd | Nederlands Jeugdinstituut (nji.nl)

Een waardenkader voor de kinderopvang

KINDwijzer en KIK hebben een waardenkader voor de kinderopvang uitgewerkt. Ze willen hiermee verduidelijken welke belofte de kinderopvang precies doet aan ouders en kinderen.

De waarden die zij onderscheiden zijn

- Optimale ontwikkelingskansen kinderen
- Inclusie en diversiteit
- Actieve rol kinderen
- De kracht van samen
- Voor en met ouders
- Kinderopvang actief in verbinding

Een praktische invulling van deze zes waarden in de kinderopvang geeft volgens de auteurs antwoorden op vragen als; Waar bereiden we de kinderen op voor, welke rol neemt de kinderopvang daarbij in en waar kan de maatschappij de kinderopvang op aanspreken?

[Waardenkader-Kinderopvang_def.pdf \(kinderopvangtotaal.nl\)](#)

De overgang naar de voorschool, de ouders in beeld

Martina Andersson Sjøe, Elinor Schad en Elia Psouni hebben onderzoek gedaan naar de overgang van thuis naar de voorschool en de relatie tussen ouders en pedagogisch medewerkers. Ze constateren dat er grote verschillen zijn bij de introductie op de voorschool, bijv. qua lengte en intensiteit, timing van de scheiding van kind en ouders, en het aantal kinderen en medewerkers dat betrokken is bij de introductie.

Het introductieproces verloopt beter als ouders worden uitgenodigd een actieve rol te spelen bij deze overgang.

[Transition to Preschool: Paving the Way for Preschool Teacher and Family Relationship-Building | SpringerLink](#)

leesvaardigheid in het gedrang

De onderwijsinspectie luidt de noodklok over de leesvaardigheid. De leesvaardigheid van leerlingen in het (speciaal) basisonderwijs is gedaald ten opzichte van 10 jaar geleden, in het speciaal basisonderwijs (sbo) nog iets sterker dan in het basisonderwijs (bo). Om de dalende trend te keren zijn er zowel veranderingen nodig in het leesonderwijs op scholen als in het leesgedrag van de leerlingen thuis. Volgens de inspectie vragen deze veranderingen om een brede aanpak, waarbij scholen onder meer samenwerken met ouders, bibliotheken, gemeenten en consultatiebureaus.

Verontrustend vond ik de volgende constatering.

‘LeesNiveau 2F is het streefniveau voor leerlingen die het (s)bo verlaten en het minimale niveau om mee te kunnen doen in de maatschappij. Dit niveau wordt behaald door 50% van de leerlingen in het bo en 7% van de leerlingen in het sbo, terwijl de ambitie is dat 65% van alle leerlingen aan het einde van het primair onderwijs niveau 2F behaalt’.

Als de ambitie is dat 65% van de leerlingen een niveau haalt dat minimaal nodig is om mee te kunnen doen in de maatschappij, laten we dus 35% van de leerlingen gewoon vallen en berusten er in dat ze niet kunnen meedoen in de maatschappij.

[Peil.Leesvaardigheid einde \(speciaal\) basisonderwijs 2020-2021 | Peil.onderwijs | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)

[Leesontwikkeling van leerlingen staat onder druk; verbeteren leesvaardigheid vraagt om inspanningen op school en thuis | Nieuwsbericht | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)

Inmiddels verwachten we een nieuwe subsidieregeling waarbij basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs opnieuw subsidie kunnen aanvragen om de basisvaardigheden van hun leerlingen te verbeteren. Het gaat om rekenen, beheersing van de Nederlandse taal, burgerschapskennis en digitale vaardigheden. Er is inmiddels een menukaart gepubliceerd met ‘evidence-informed’ methoden waaruit een school kan kiezen om basisvaardigheden te verbeteren.

[Menukaart verbetering basisvaardigheden | Nationaal Programma Onderwijs \(nponderwijs.nl\)](#)

Het uitvoeren van een nulmeting is verplicht om subsidie te kunnen krijgen. Scholen die hiervoor geen data uit een eigen leerlingenvolgsysteem kunnen gebruiken, kunnen aansluiten bij de leergroeirapportages van het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs.

In de lokaal educatieve agenda is de klad gekomen

Jarenlang bruiste het stevig op de lokaal educatieve agenda. Er was veel lokaal overleg, er werd lokaal beleid uitgezet, er was ruim ondersteuning en er werd veel gedaan aan onderzoek/monitoring in de gemeenten.

Die tijd is voorbij. De laatste berichten over het lokaal overleg zijn zorgelijk. De inspectie concludeert dat het overleg wel wordt gevoerd, maar dat concrete resultaten uitblijven of moeilijk te meten zijn. Afspraken over onderwijsachterstanden betreffen veelal de samenwerking met bibliotheken. Bij het thema ‘voorkomen van segregatie’ spreken gemeenten uit dat er veel factoren zijn die onderwijssegregatie in de hand werken, maar waar zij vanuit de LEA geen of maar beperkt invloed op kunnen uitoefenen. Het maken van beleidsrijke afspraken blijft daarom uit.

Het wetsartikel dat ten grondslag ligt aan het lokaal overleg is voor veel gemeenten niet duidelijk. Daarom roept de inspectie op om de wet te evalueren en zo nodig te herzien. De meest gemaakte afspraken gaan over onderwijsachterstanden.

[Factsheet Jaarrapportage LEA/vve 2021 | Publicatie | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)

[Concrete resultaten blijven uit bij overleg onderwijsachterstanden | Nieuwsbericht | Inspectie van het onderwijs \(onderwijsinspectie.nl\)](#)

Hoe kan ik laag opgeleide ouders betrekken bij de ontluikende geletterdheid van hun kinderen?

Deze vraag kwam al aan de orde in diverse recente meta analyses, o.a. met betrokkenheid van Roel van Steensel. De onderzoekers Groff en de Wit van het Kohnstamm bogen zich nogmaals over de gezinsgerichte programma's via literatuurstudie en bevraging van experts. Onderzoek naar gezinsgerichte programma's die de taalontwikkeling van jonge kinderen bevorderen toont dat (1) gezinsgerichte programma's meestal effectief zijn, maar niet voor iedereen, (2) programma's die focussen op specifieke doelgroepen over het algemeen effectiever zijn, (3) voorleesactiviteiten, maar ook andere ouder-kind interacties (zoals spel) positief kunnen bijdragen aan de taalontwikkeling van kinderen, (4) ouders een waardevolle bron van ervaringskennis zijn en (5) dat het (h)erkennen van ouders als waardevolle kennisbronnen de self-efficacy (vertrouwen in het eigen kunnen) en de deelnamebereidheid van ouders vergroot.

[Wat werkt in het betrekken van laagopgeleide NT1- en NT2-ouders bij de ontluikende geletterdheid van hun kinderen? | Kohnstamm Instituut](#)

Het effect van interactief voorlezen op de taal- en denkontwikkeling van peuters

Interactief voorlezen op school heeft een positief effect op de productieve woordenschat en de spreekvaardigheid van leerlingen van verschillende leeftijden, ook kleuters. Het is aannemelijk dat dit ook voor peuters op de peuterspeelzaal geldt. Leerkrachten kunnen op verschillende manieren bijdragen aan de effectiviteit van interactief voorlezen. Bijvoorbeeld door alle kinderen actief te betrekken, verdiepende vragen te stellen, feedback te geven en de complexiteit van het taalgebruik af te stemmen op het kind.

Sommige onderzoekers veronderstellen dat interactief voorlezen ook de hogere orde denkvaardigheden van kinderen bevordert. Er zijn echter geen studies gevonden waarin dit effect is onderzocht.

[PDF voor website-Kennisrotonde-antwoord VRAAG-1548.pdf](#)

Leesproblemen in de kleuterklas

Het Vlaamse 'Klasse' is al jaren een vindplaats voor interessante artikelen. Dit keer een mooi stuk over leesproblemen en hoe je die kunt herkennen. Marjolein Noé benoemt 10 signalen om leesproblemen bij kleuters te herkennen. De signalen zijn gedetecteerd in het project [Fit voor Lezen](#) van de opleiding Logopedie & Audiologie, de Lerarenopleiding en het Expertisecentrum Zorg en Welzijn van Thomas More. De signalen zijn;

- De kleuter speelt niet met taal
- Mondelinge taal moeilijk spreken en begrijpen
- Weinig letterkennis
- Geen losse klanken in een woord horen
- Reeksen niet snel benoemen
- Familielid met dyslexie
- Gehoor-, gezichts- of geheugenproblemen
- Thuis minder leeskansen en –materiaal
- De kleuter experimenteert niet met 'alsof'-schrijven
- Geen interesse in klanken, letters of boeken

[Zo voorkom je leesproblemen al in de kleuterklas – Klasse](#)

Een team van Utrechtse en Amsterdamse onderzoekers, bestaande uit Kim Stienstra, Antonie Knigge, Ineke Maas, Eveline de Zeeuw, en Dorret Boomsma boog zich over de vraag of scholen de sociale ongelijkheid in onderwijsprestaties verminderen en fungeren als "de grote gelijkmaker". Of reproduceren en versterken ze de ongelijkheden juist? Zij onderzoeken dit door de onderwijsprestaties van tweelingen te onderzoeken. Doordat sommige tweelingen bij elkaar in de klas zitten en andere niet, kunnen de auteurs vier bronnen uit elkaar halen, die bijdragen aan verschillen in prestaties: genetisch, gedeelde omgeving, niet-gedeelde omgeving en klassikale invloeden. De resultaten laten zien dat gemiddeld 2,1 procent van de variantie in onderwijsprestaties van Nederlandse basisschoolleerlingen is toe te schrijven aan klassikale invloeden. Onder klassikale invloeden vallen bijvoorbeeld de kwaliteit van leerkracht, de grootte van de klas, de beschikbare hulpmiddelen in de klas en het klasseklimaat.

Die 2,1 procent is wel iets meer dan je zou denken. 68% van de onderwijsprestaties wordt in dit onderzoek verklaard door genetische factoren, 32% door omgevingsfactoren. Relatief wordt dus 12% van de variantie binnen de omgevingsfactoren

De invloeden van de klas zijn groter wanneer het opleidingsniveau van ouders lager is. Dit laat zien dat onderwijs tot op zekere hoogte een compenserend effect heeft, concluderen de onderzoekers. Hieraan moet worden toegevoegd dat de invloed van genetische factoren, waar we het nooit over hebben, wel erg groot is.

[Onderwijswetenschappen blog: Onderzoek onder tweelingen wijst uit: onderwijs kan ongelijkheid verkleinen \(onderwijskunde.blogspot.com\)](#)

[Are classrooms equalizers or amplifiers of inequality? A genetically informative investigation of educational performance | European Sociological Review | Oxford Academic \(oup.com\)](#)

We eindigen dit boeketje met een handig overzicht van observatiesystemen voor jonge kinderen.

Een overzicht van observatiesystemen voor jonge kinderen

Over observatiesystemen leven allerlei vragen, zoals: welke systemen zijn er eigenlijk en voor welke leeftijdsgroep zijn ze bestemd? Hoeveel vrijheid biedt een systeem of hoe worden observaties gescoord? Het Landelijk Expertisecentrum Jonge Kind maakte een overzicht van de observatiesystemen met toelichting. Het zal regelmatig worden geactualiseerd.

[Overzicht observatievolgsystemen beschikbaar — Landelijk Expertisecentrum Jonge Kind \(lejk.nl\)](https://lejk.nl)